

IZ PISEM JURIJA IN IVANA ŠUBICA O JOŽEFU PETKOVŠKU

Jurij Šubic, odlični slovenski slikar, je bil rojen 15. aprila 1855 v Poljanah nad Škofjo Loko in je umrl 8. novembra 1890 v Raschwitzu pri Leipzigu.¹ V letih 1880 in 1890 je likovno ustvarjal v Parizu in Normandiji. Od tam se je dopisoval s svojim bratrancem Ivanom Šubicem, utemeljiteljem obrtne in umetno-obrtne šole na Slovenskem.²

V pismih je Jurij seznanjal bratranca Ivana o svojem slikarskem delu in kulturnem utripu Pariza. Ivan pa je v svojih pisnih odgovorih obveščal Jurija o družinskih novicah ter političnih in kulturnih dogodkih na Kranjskem.³

V teh pismih je tako pri Juriju kot pri Ivanu nekajkrat omenjen Jožef Petkovšek (rojen 7. marca 1861 v Verdu pri Vrhniki, umrl 22. aprila 1898 na Studencu pri Ljubljani), zemljiški posestnik iz Verda, ki je prišel zadnje dni aprila ali prve dni maja leta 1884 iz Münchenske slikarske akademije v Pariz z namenom, da se izpopolni v slikarstvu. Jožef Petkovšek je bil dedno obremenjena oseba, kateremu so že ob rojstvu vile sojenice položile v zibel nesrečni dar — večerni mrak. Ta se je pojavljal skozi njegovo kratko življenjsko pot vse močneje, tja do njegove smrti. Petkovšek je umrl, star 37 let, v blaznici na Studencu pri Ljubljani, po tedanji zdravniški diagnozi za paralično slabost — umnostjo (Dementia paralytica).⁴

V pričujočem sestavku »Iz pism Jurija in Ivana Šubica o Jožefu Petkovšku« bomo najprej navedli tiste odstavke iz originalnih pism Jurija Šubica bratrancu Ivanu, v katerih je omenjen Jožef Petkovšek. Tem odstavkom bodo sledila mesta iz pism, v katerih Jurij omenja Petkovška in jih je objavil bratranec stilistično in vsebinsko spremenjena leta 1900 v Ljubljanskem Zvonu. Odstavkom o Jožefu Petkovšku iz pism Jurija in Ivana Šubica pa bo sledil komentar.

Pismo 1. (Jurij piše Ivanu.)

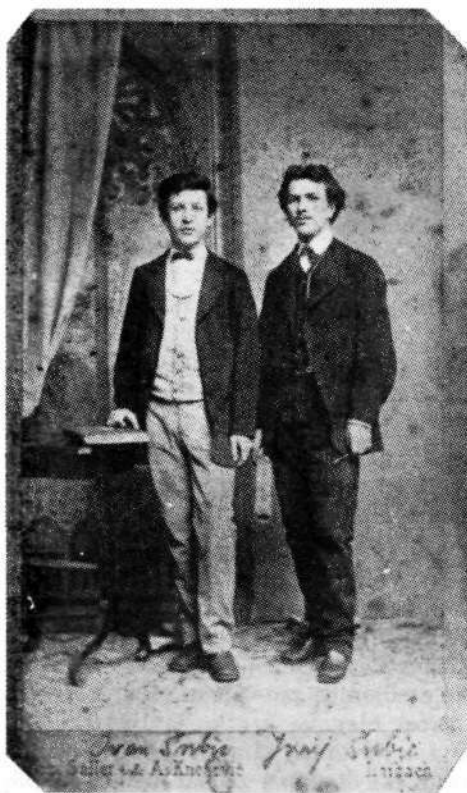
Pariz 3. maja (18)84.

...Te dni je prišel neki mladi Slovenec, slikar Petkovšek, kateri misli ostati za par let tukaj... te dni sem bil vedno zadržan — Petkovšek nima drugega kot mene tukaj — salon — delo doma itd — tako da sem komaj ujel časa, da ti pišem te vrstice...⁵

Pismo 1. (Pismo je objavil Ivan Šubic v Ljubljanskem Zvonu leta 1900)

V Parizu 3. maja 1884

...Te dni je prišel mlad slovenski slikar Petkovšek, rojen Vrhnčan, k meni in pravi, da ostane dalj časa v Parizu... Salon, delo doma, slikar Petkovšek, skrbi zaradi očeta — vse to povzročuje, da sem za pisanje slabo razpoložen...⁶

Ivan in Jurij Šubic leta 1874

Komentar. V originalnem Jurijevem pismu ni omenjen kraj Petkovškovega rojstva (v stilno — to je v vsebinsko spremenjenem pismu Jurija Šubica, objavljenem v Ljubljanskem Zvonu, je nepravilna lokacija Petkovškovega rojstnega kraja Vrhnika, pravilno Verd pri Vrhniki). Jurij Šubic v pismu omenja, da bo ostal Petkovšek v Parizu nekaj let. V Ljubljanskem Zvonu se v objavljenem pismu to časovno obdobje preimenuje v ...dalj časa... Jurij opravičuje pomanjkanje časa za pisanje pisma Ivanu s tem, da je za to glavni vzrok Petkovšek, in navaja v pismu naslednje: ...Petkovšek... nima drugega kot mene tukaj... V pismu, objavljenem v Ljubljanskem Zvonu, pa opravičuje Jurijevo pomanjkanje časa za pisanje pisma na: ...na Salon (to je pariško likovno razstavišče), delo doma, slikar Petkovšek, zaradi skrbi (bolnega) očeta...⁷

Skratka, Jožef Petkovšek je prišel v Pariz v zadnjih dneh aprila ali prve dni meseca maja leta 1884, da bi se tu nadalje slikarsko izpopolnjeval.⁸ Ker v Parizu ni poznal razen Jurija nikogar (tudi ni znal francoskega jezika), se je močno navezal nanj in ga s tem časovno zelo obremenil.

Pismo 2. (Jurij piše Ivanu.)

Pariz 29. 5. (18)84.

... Serčno se ti zahvaljujem da si stvar za Petkovška tako hitro preskerbel, dobil je že predučerašnjim poslani denar. Ne zameri, da sem te nadlegoval —

izvrstni fant je in nisem mu skoraj mogel odreči. — Ker si stroškov nisi obračunal, poravnal bo de to prihodnjič s teboj... Drugi teden mislim da greva z Petkovškom na delo v Normandijo samo na najine stroške, ker z gospo Desrivieres več ne občujem...⁹

Komentar: Pismo ni bilo objavljeno v Ljubljanskem Zvonu. V odlomku tega pisma se Jurij zahvaljuje in opravičuje bratrancu Ivanu za njegovo posredništvo, za hitro poslani denar, ki ga je prejel Petkovšek od svojega oskrbnika posestva.

Zemljiški posestnik Jožef Petkovšek je med svojim slikarskim šolanjem v tujini porabil mnogo denarja, ki ga je črpal iz svojega podedovanega posestva. Posestvo so mu ves čas upravljali razni oskrbniki.¹⁰

Jurij nadalje v pismu pripominja, da je Petkovšek... »izvrsten fant«... Gotovo je bil na duhu zaznamovani in k alkoholu nagnjeni Petkovšek... izvrsten fant... saj je zaradi svoje likovne in zelo pomanjkljive vsesplošne izobrazbe plačeval svoj prostor in prisotnost v veseli Jurijevi bohemski družbi s plačilom zapitkov.¹¹

Jurij tudi omenja v pismu stroške, katere bo Ivanu kasneje povrnil Petkovšek. Gotovo je odšel Ivan Šubic po zaproseni denar v Verd k Petkovškovega oskrbniku posestva Jakobu Žitku, kjer je s svojo osebnostjo uspel, da so denar takoj nakazali Jožefu Petkovšku v Pariz. Poslani denar je bil verjetno namenjen za Petkovškovo in Šubičevo slikarsko potovanje v Normandijo, katere denarni mentor bi bil pretežno Petkovšek. Saj je Juriju ob dejstvu, ki ga je navedel v svojem pismu bratrancu Ivanu... »da z gospo Desrivieres več ne občujem!« verjetno odpadlo tudi njeno finančno mentorstvo.

Pismo 3. (Pismo je objavil Ivan Šubic v Ljubljanskem Zvonu leta 1900.) V Parizu 23. junija 1884.

... V Normandijo nisem šel, kar sem poprej vestno nameraval — kaj pa tudi hočem, saj mi izguba očeta ogreni vsak trenutek in vsako zabavo. Kakšno je pač to življenje!...¹²

Komentar: Oče slikarja Jurija, Štefan Šubic, podobar in slikar, je umrl 9. junija 1884 v Poljanah nad Škofjo Loko.

Očetova smrt je slikarja Jurija tako prizadela, da se je odpovedal slikarskemu popotovanju v Normandijo, na katerega je hotel iti skupaj z Jožefom Petkovškom.

Pismo 4. (Jurij piše Ivanu.)

Pariz 26. 11. (18)84.

... Petkovšek oni iz Verhnike je prav slabega zdravja in je veči del doma, tako da se le redko snideva, ker meni primanjkuje časa ga obiskovati. Družba njegova mi je ljuba zaradi zabave v domačem jeziku in dobra duša je on — drugače pa ne mislim da bi smodnik iznašel — Zelo mlad je — vsestransko.¹³

Pismo 4. (Pismo je objavil Ivan Šubic v Ljubljanskem Zvonu leta 1900.) V Parizu 26. novembra 1884.

... Petkovšek je prav slabega zdravja in mora večidel presedeti v svojem stanovanju. To je vzrok, da se sedaj redkeje vidiva, ker nimam časa, da bi pogosto zahajal k njemu. Sicer mi je pa družba njegova jako ljuba zaradi zabave v materinem jeziku in ker je on zelo dobra duša. Drugače pa mislim, da bi smodnika ne bil iznašel. Zelo je mlad in neizkušen...¹⁴

Komentar: tudi to Jurijevo pismo se od objavljenega pisma v Ljubljanskem Zvonu razlikuje po raznih nadrobnostih, kot: Jurij sporoča v svojem pismu bratrancu Ivanu nepravilno lokacijo Petkovškovega domovanja Vrhnika — pravilno Verd. V pismu, ki je bilo objavljeno v Ljubljanskem Zvonu, Ivan to lokacijo izpusti. Nadalje pripominja Jurij v pismu ... »da je (Petkovšek) prav slabega zdravja in je večji del doma ...« Ivan to preimenuje, da ... »mora (Petkovšek) večjidel presedeti v svojem stanovanju ...« Ob koncu pisma Jurij poda oceno o osebnosti in delu Jožefa Petkovška z besedami: ... drugače pa ne mislim, da bi smodnik iznašel — Zelo je mlad — vsestransko ... Ivan to preoblikuje v ... Drugače pa mislim, da bi smodnika ne bil iznašel. Zelo je mlad in zelo neizkušen.

Prav to Jurijevo pismo z odstavki o Jožefu Petkovšku je pomembno za nadaljnjo raziskavo o Petkovškovem življenju in šolanju. Iz teh odstavkov prvič izvemo o Petkovškovem slabem zdravstvenem počutju, ki ga je prisililo, da je ostal pretežno doma v svoji sobici z ateljejem v ulici Turgot 25.

Nadalje poda Jurij Šubic v pismu vzrok za svoje druženje z Jožefom Petkovškom, ta je: »zabava v materinem jeziku in ... ker je on (Petkovšek) zelo dobra duša ...«! Torej je bil Petkovšek plačnik zapitkov. Na koncu pisma Jurij oceni Petkovškovo slikarsko šolanje in delo z besedami: ... »drugače pa ne mislim da bi (Petkovšek) smodnik iznašel — Zelo mlad je — vsestransko.¹⁵

Pismo 5. (Jurij piše Ivanu)

Pariz 19. 2. 1885

... »Pisal sem ti že enkrat med nama o Petkovšku — tako, mimo grede, pred njegovim odhodom pa je on prosil, če ne bi hotel jaz poslati za »Zvon« kake črtice o njemu — veselilo bi ga to zaradi njegovih! Ker je sploh dobra duša, želel bi tudi jaz, da se to zgodi in iz tega namena pišem te vrstice. Bodi tako dober, ljubi Ivan in pošli par vrstic v »Zvon«, nekaj tako-le: »Novi narastlaj slikarstva se učečih rojakov, je Jože Petkovšek, doma iz Verda pri Verhniki. Solal se je pričetkoma, pridši od vojakov, nekaj časa v Beneški akademiji, pozneje bival je v specialni šoli profesorja Seitza v Monakovem. Lansko leto prišel je v Pariz in tukaj bival skoraj celo leto, študiral v lastnem atelier in zraven obiskoval slikarsko šolo pri profesorjih Boulanger in Cabanel — vsled dolgotrajne očesne bolezni, odločil se je zopet verniti v Monakovo, kamor je pred mesecem dni odpotoval. Iz merodajne strani nam je znano, da ima mladi umetnik lep položaj za kolorit ter zadosti (:Gefühl ?) pri njegovih delih in študijah. Izvolil se je tako zvani »genre« iz domačega življenja. Izgotovil še ni večjih del, ter rajši resnejše študira, preden hoče dogotoviti pričete slike njegove. Deželni zbor podelil mu je za to leto malo podporo, o kateri priliki smo tudi prvič o njem čitali, itd« — Pristavi par fraz še po tvoje, če si ti predolgo zdi skrajšaj kakor ti drago — da bo le nekaj, da bo fant vesel! Meni je storil marsikatero ljubav, zatorej bi me veselilo s tem mu veselje napraviti! Saj se je o Ogrinu in enakih tudi že toliko pisalo!«¹⁶

Pismo 5. (Pismo je objavil Ivan Šubic V Ljubljanskem Zvonu leta 1900.)

V Parizu 19. februarja 1885.

... Pisal sem Ti že enkrat o svojem razmerju s slikarjem Petkovškom in Ti pravil, da je jako blaga in dobra duša ter se mi je u Parizu v marsikaterem oziru priljubil — zdaj je zapustil Pariz in ostal sem zopet sam. Nikogar nimam,

Senčna podoba Jurija Šubica, nastala med leti 1880—1883 v Parizu

da bi ž njim vsaj nekoliko pokramljal v materinem jeziku. V spomin na prijatelja in ker vem, da zbiraš podatke o nas »slavnih Slovincih«, Ti zapišem par vrstic o njem: Jože Petkovšek je doma iz Verda pri Vrhniki. Videl je nekaj realk, in ko je slekel vojaško suknjo, je šel najprej na akademijo v Benetke, pozneje pa je bival v specialni šoli prof. Seitzza v Monakovem. Lansko leto je prišel v Pariz, kjer si je najel lastni atelier, zraven pa je obiskoval šolo pri profesorjih Boulangerju in Cabanelu. Dolgotrajna očesna bolezen ga je primorala, da je ostavil Pariz in odšel sredi meseca januarja zopet v Monakovo. — Mladi mož ima mnogo talenta za kolorit in kaže obilno čuta pri svojih študijah in delih. V prvi vrsti kultivira »genre« iz domačega, slovenskega življenja. Napravil je že dokaj čednih študij in priprav za večje delo, katero hoče potem pričeti. Jaz upam, da se jako dobro razvije, in da imamo od njega mnogo pričakovati!¹

(Opomba 1) Te nade se niso izpolnile. Petkovšek je pozneje obolev na umu in umrl v ljubljanski blaznici. I. Š. (Ivan Šubic)¹⁷

Komentar: Originalno pismo Jurija Šubica bratrancu Ivanu se razlikuje od pisma, ki je bilo objavljeno leta 1900 v Ljubljanskem Zvonu, po nekaterih stilističnih in vsebinskih nadrobnostih.

Jurij v originalnem pismu bratrancu Ivanu izrazi željo in prošnjo, naj on objavi nekaj vrstic o Jožefu Petkovšku v Ljubljanskem Zvonu. To prošnjo

utemeljuje, da ga je za to naprosil Petkovšek zaradi svojih domačih. V pismu, ki ga je objavil Ivan v Ljubljanskem Zvonu, je izpuščen ta osnovni namen pisma. Pridano pa je Jurijevo domotožje in želja po pogovoru v materinem jeziku ter samovoljno imenovanje Petkovška kot prijatelja Jurija Šubica. V obeh pismih slede nato osnovni podatki o Petkovškovem šolanju. Jurij po teh osnovnih podatkih ob zaključku pisma napiše bratrancu Ivanu: »— Pri-stavi par fraz še po tvoje, če se ti predolgo zdi skrajšaj kakor ti drago ...¹⁸

Zaradi te Jurijeve ponudbe bratrancu Ivanu za svobodno preoblikovanje članka o Jožefu Petkovšku, je le-ta sam dodal v pismu, ki je bilo objavljeno v Ljubljanskem Zvonu leta 1900, da upa v dober Petkovškov slikarski razvoj ter da lahko od njega mnogo pričakujemo.

Ob koncu te ocene o Petkovšku je Ivan Šubic¹⁹ še pripisal opombo (takrat je bil Petkovšek že pokojen), ki pomeni prvo negativno oceno o Petkovškovem slikarskem delu z besedami: »Te nade (Petkovškov slikarski uspeh) se niso izpolnile. Petkovšek je pozneje obolel na umu in umrl v ljubljanski blaznici.²⁰

Pismo 6. (Ivan piše Juriju v Pariz)

V Ljubljani 25. febr. 1885.

... *O Petkovšku pride v 4. šteč. — zdaj je list uže stiskan in je prepozno. Levcu si prav ustregel s tvojimi podatki o sebi in tudi zaradi Petkovškega. ... Petkovškega sem bil jako vesel. Občevala sva precej in marsikaj mi je povedal o Parizu. Zaradi tvojega lista me menda ni prav razumel, jaz sem le djal, da sem ga prepozno prejel. ...²¹*

Komentar: Pismo ni bilo objavljeno v Ljubljanskem Zvonu. V njem obvešča Ivan — Jurija, da bo sestavek o Petkovšku v 4. številki Ljubljanskega Zvona. Ob tem ga tudi seznanja o Petkovškovem obisku, ki je bil verjetno povezan z zapoznelim člankom v Ljubljanskem Zvonu o njegovem delu in šolanju v Parizu.

Ob pismu, ki ga je napisal Jurij bratrancu Ivanu 19. februarja leta 1885, v katerem ga je prosil, naj nekaj napiše o Petkovšku, ter po razgovoru s Petkovškom v Ljubljani, je napisal Ivan Šubic z Jurijevimi podatki za Ljubljanski Zvon naslednji sestavek:

Josip Petkovšek.

Nova moč med našimi, slikarstva se učečimi rojaki je g. Josip Petkovšek, doma iz Verda pri Vrhniki. Izobraževal se je, prišedši od vojakov, nekaj časa na beneški akademiji, pozneje pa se je preselil v Monakovo in je slikal v specialni šoli prof. Seitzja. Pred letom je prišel v Pariz in si ustanovil tam svoj atelier, poleg tega pa obiskoval slikarske šole pri profesorjih Boulangerju in Cabanelu. Dolgotrajna očesna bolezen pa je prisilila našega rojaka, da je ostavil Pariz in se vrnil zopet v Monakovo, kjer biva sedaj že par mesecev. Kakor smo se prepričali, ima gosp. Josip Petkovšek jako lep talent za kolorit in dela njegova kažejo posebno razvit čut za tako zvani »genre«. Vsled tega se peča tudi najrajši s prizori iz domačega življenja in ravno sedaj ima v delu večjo podobo, ki predstavlja zanimiv dogodek v slovenski kmetski koči — Mlademu rojaku v Monakovem želimo mnogo uspeha! I. Š. (Ivan Šubic).²²

Komentar: Jurij Šubic je v svojem pismu (Pismo 5) z dne 19. februarja 1885 prosil svojega bratranca Ivana (kot smo omenili poprej), naj napiše za Ljubljanski Zvon »črtico« o slikarskem šolanju Jožefa Petkovška v Parizu. Ivana Šubica je ob pisanju te »črtice«, to je prve v javnosti priobčene likovne

Osemnajstletni Jožef Petkovšek

kritike o Jožefu Petkovšku, obiskal tudi sam Petkovšek. Ob tem obisku je Petkovšek, kot je omenjeno v tej likovni kritiki, seznanil Ivana Šubica o svojem »najnovejšem delu« — večji sliki, ki predstavlja »zanimiv dogodek v slovenski kmečki hiši«. To »novejše delo« je gotovo Petkovškova slika »Nevesta«, ki je bila signirana in datirana desno spodaj z letnico 1887.²³ V tej prvi napisani likovni kritiki o Jožefu Petkovšku, katere avtor je Ivan Šubic, pa vzbujata pozornost dve nadrobnosti: Prva je, da Jurij Šubic v svojem pismu (Pismo 5) z dne 19. febr. 1885 ob podatkih za Petkovškovo šolanje ne omenja njegovih kopij, katere naj bi preslikoval v Louvru in Musée du Luxembourg,²⁴ ter omemba Petkovškove dolgotrajne očesne bolezni, zaradi katere je opustil nadaljnje slikarsko šolanje v Parizu.²⁵

Pismo 7. (Jurij piše Ivanu.)

Pariz 17. 4. (18)85.

...Zdaj imam svoj atelier in malo sobico zraven v »rue Turgot 25« oni atelier namreč od Petkovškega...²⁶

Pismo 7. (Pismo je objavil Ivan Šubic v Ljubljanskem Zvonu leta 1900.)

V Parizu 17. aprila 1885.

...Zdaj imam nov atelier in poleg njega svojo spalnico. Naslov je: Rue Turgot 25 — to je oni atelier, katerega je prej imel Petkovšek...²⁷

Komentar: Originalno Jurijev pismo se od pisma, ki ga je Ivan Šubic objavil v Ljubljanskem Zvonu leta 1900, razlikuje samo v oblikovnih nadrobnostih. V obeh primerih pa izvemo, da je nasledil Jurij Šubic od Jožefa Pet-

kovška atelje in malo sobico. Po tem Jurijevem sporočilu bratranecu Ivanu o svojem novem bivališču z ateljejem v njunih pismih omenjata Petkovška še enkrat, in to leta 1889.

Pismo 8. (Ivan piše Juriju.)

V Ljubljani, dne 16. dec. 1889

... Ali si uže čul, da je Petkovšek v norišnici? v Laib. Ztg. (Laibacher Zeitung)²⁸ je proglašen za blaznega in postavljen mu je kurator. Počel je zadnje čase čisto nore stvari na Vrhniki. Šel skoraj nag v Ljublanico in jo ure dolgo bredel gori in doli. Potem so šli s čolnom za njim in mu vrgli vrv čez glavo, da so ga ven potegnili. Hotel je zaklati ženo, razrezal je vsa svoja dela, skice, slike, itd. — Ubogo ženo zdaj občina redi. Premoženja je baje še kake 3—4 tisoč, če se bode dobro prodalo njegovo posestvo.²⁹

Komentar: V tem odlomku pisma obvešča Ivan bratranca Jurija o nadaljnjem delu in človeški usodi Jožefa Petkovška, ki je tedaj s svojimi bolezenskimi dejanji gotovo vzbujal senzacijo v Verdu in širši okolici. Seveda so tudi v tem Ivanovem sporočilu o Petkovšku netočnosti, ki so nastale zaradi nepreverjenega ustnega izročila ali tako imenovane etnološke raziskovalne metode »Rekla-kazala«! Tako je nepravilno navedena lokacija Petkovškovih bolezenskih izpadov. Nadalje je pretirano število uničenih slikarskih del ter prenizko ocenjeno preostalo Petkovškovo premoženje.

Sklepi

1. Originalna pisma Jurija Šubica se razlikujejo od pisem, katera je objavil Ivan Šubic leta 1900 v Ljubljanskem Zvonu, po svojih stilističnih in vsebinskih nadrobnostih.

2. Likovna ocena Jurija Šubica o slikarskem šolanju in napredku Jožefa Petkovška v Parizu, ki je podana v pismu bratranecu Ivanu z besedami: ... »drugače pa ne mislim da bi (Petkovšek) smodnik iznašel — Zelo mlad je — vsestransko...« je nedvomno pravilna ter strokovna. Jurij Šubic je bil na svojih obiskih pri Jožefu Petkovšku seznanjen z njegovimi slikarskimi prizadevanji. Tako je gotovo poznal risbice ženskih aktov iz Petkovškovega šolanja v zasebni šoli pri Aleksandru Cabanelu! Poleg tega je bil Jurij Šubic nekaj časa tudi učitelj risanja — torej pedagog in s tem kvalificiran za izreči oceno o Petkovškovem slikarskem znanju.

3. Prvo za javnost napisano likovno kritiko o Jožefu Petkovšku je napisal za Ljubljanski Zvon leta 1885 Ivan Šubic na prošnjo Jurija Šubica (podatke o Petkovšku mu je posredoval bratranec), Jurija je za to naprosil Jožef Petkovšek. Svojo prošnjo za »črtico« oziroma prvo likovno kritiko je Petkovšek Juriju utemeljil, da bi ga veselilo zaradi njegovih domačih na Verdu. Torej je Petkovšek potreboval pisno opravičilo za v tujini zapravljeni denar! Jurij je poleg osnovnih podatkov o šolanju, katere mu je dal Petkovšek in so nekateri neresnični, (Petkovšek je imel opravljen samo 1. razred realke v Ljubljani, na akademijo v Benetkah ni bil nikoli vpisan) pripisal sam ter tudi oceno te prošnje z besedami ... »Pristavi (Ivan) par fraz še po tvoje, če se ti predolgo zdi skrajšaj kakor ti drago — da bo le nekaj, da bo fant vesel!...«

4. Jurij Šubic ni med Petkovškovi slikarskim šolanjem v Parizu z ničemer vplival na njegov slikarski razvoj. Juriju je bila Petkovškova družba, kot je omenil v pismu bratrancu Ivanu ... »družba njegova (Petkovškova) jako ljuba zaradi zabave v materinem jeziku in ker je on zelo dobra duša...«.

5. Verjetno je bila Petkovškova dolgotrajna bolezen oči v Parizu umišljena. V resnici je imel dedno obremenjeni Petkovšek v Parizu že prve znake duševne bolezni — mehanholije, ki jo je še podkrepil s svojo alkoholno zasvojenostjo. Tako je oboleli Jožef Petkovšek presedel mnogo dni v svoji sobici z ateljejem in je bilo njegovo zdravstveno stanje po zdravniškem Protokolu iz leta 1889 naslednje: »Bolnik pada v melanholična razpoloženja z blaznimi idejami na podlagi alkoholizma.«

OPOMBE

¹ Šubic Jurij, *Slovenski biografski leksikon*, 11. zvezek, Ljubljana 1971, str. 711, 712.

² France Golob, Ivan Šubic, utemeljitelj obrtne in umetno-obrtne šole na Slovenskem, *Loški razgledi*, 31, Škofja Loka 1984, str. 98 do 114.

³ Tako obvešča Ivan Šubic svojega bratrancu v pismu z dne 16. 12. 1889 med drugimi novicami iz Ljubljane tudi o slikarski razstavi Ivane Kobilice naslednje: »Slikarica Kobilica je razstavila te dni v dvorani Velike realke okoli 34 svojih slik, genre in portreti, oljnat in pasteles — nekatere reči niso slabe.«

⁴ Narodna univerzitetna knjižnica, Rokopisni oddelek, Jožef Petkovšek, Stari fond 132, A73/98, Todfalls — Aufnahme, 4. maj 1898 in Izkaz — Ausweis, 6. maj 1898.

⁵ Pisma Jurija in Ivana Šubica, Narodna galerija, Arhiv.

⁶ Ivan Šubic, Iz pisem Jurija Šubica, *Ljubljanski Zvon* 1900, Ljubljana, str. 573.

⁷ Oče Jurija je bil Stefan Šubic, podobar in slikar. Več o njem Šubic Stefan, *Slovenski biografski leksikon*, 11. zvezek, Ljubljana 1971, str. 714—715.

⁸ Jožef Petkovšek se je pred prihodom v Pariz šolal v Münchnu. Tam je obiskoval Akademie der Bildenden Künste. Po Matrikel-Buch iz leta 1841—1884 štev. 4342 se je vpisal 14. aprila leta 1883 v umetniški oddelek: Antikenklasse.

⁹ Pisma Jurija in Ivana Šubica, Narodna galerija, Arhiv.

¹⁰ Narodna univerzitetna knjižnica, Rokopisni oddelek, Jožef Petkovšek, Stari fond 132. Po letnih podpisanih varstvenih računih so bili oskrbniki posestva Jožefa Petkovška naslednji: Andrej Petrič, Franz Kotnik, Jakob Slabe, Jakob Žitko, Gašpar Maček in Lorenc Oswald.

¹¹ Marijan Marolt, Jožef Petkovšek, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 1924, štev. 1, str. 27.

¹² Ivan Šubic, Iz pisem Jurija Šubica, *Ljubljanski Zvon* 1900, Ljubljana, str. 574.

¹³ Pisma Jurija in Ivana Šubica, Narodna galerija, Arhiv.

¹⁴ Ivan Šubic, Iz pisem Jurja Šubica, *Ljubljanski Zvon* 1900, Ljubljana, str. 575.

¹⁵ Ocena Jurija Šubica o slikarskem šolanju in delih Jožefa Petkovška je nedvomno pravilna in strokovna.

¹⁶ Pisma Jurija in Ivana Šubica, Narodna galerija, Arhiv.

¹⁷ Ivan Šubic, Iz pisem Jurja Šubica, *Ljubljanski Zvon* 1900, Ljubljana, str. 644.

¹⁸ Pisma Jurija in Janeza Šubica, Narodna galerija, Arhiv.

¹⁹ Ivan Šubic, Iz pisem Jurija Šubica, *Ljubljanski Zvon*, 1900, Ljubljana, str. 644.

²⁰ Ivan Šubic, Iz pisem ... *ravno tam*, str. 644.

²¹ Pisma Jurija in Ivana Šubica, Narodna galerija, Arhiv.

²² Tomaž Brejc v katalogu Jožef Petkovšek (1861—1898), Narodna galerija, Ljubljana 1982, na strani 53 pomotoma pripisuje avtorstvo prve javno objavljene »črtice« — likovne kritike o Jožefu Petkovšku, Juriju Šubicu. Pravilno je Ivan Šubic; Slikar Jožef Petkovšek, *Ljubljanski Zvon*, 1885, Ljubljana, str. 247.

²³ To sliko je Petkovšek v napadu svoje bolezni uničil.

²⁴ Jožef Petkovšek naj bi po katalogu Tomaža Brejca, Jožef Petkovšek 1861 do 1898, Narodna galerija, Ljubljana 1982, str. 62 med leti 1884—86 kopiral v Louvru po Riberi sliko »Polaganje v grob«, leta 1884 pa v Musée du Luxembourg po Lhermittu »Izplačevanje koscev«. Na kopiji je napisano levo spodaj: J. Petkovich (Petkovšek) d'après L. Lhermitte, Paris (1)884. Zadaž na podokvirju je napis Joseph Petkovšek, Rue Blanche 6. To pa je naslov stanovanja Jurija Šubica! Obe kopiji sta imenitni, kopija po Lhermittu »Izplačevanje koscev« je celo pomanjšana kopija originala! Zato ostane odprto vprašanje, zakaj ni Jurij Šubic, saj je sam tudi kopiral slike, (tako omenja Jurij v svojem pismu Ivanu Šubicu z dne 8. 11. 1881, da bo slikal neko večjo kopijo iz Louvra), v svojem pismu z dne 19. 2. 1885 Ivanu Šubicu o šolanju Jožefa Petkovška nikjer omenil, da se Petkovšek slikarsko izpopolnjuje tudi s kopiranjem slik!

²⁵ V Narodni univerzitetni knjižnici, Rokopisni oddelek, Jožef Petkovšek, Stari fond 132, je Zdravniški Protokol iz 12. oktobra 1889. Ta protokol je nastal med Petkovškovim zdravljenjem v bolnici za duševno bolne na Studencu. V njem je opisan temeljit zdravniški pregled Jožefa Petkovška, ki sta ga opravila dr. Bleiweis in dr. Kapler. Ob naštevanju prejšnjih Petkovškovih bolezni ni v Protokolu nikjer omenjena njegova bolezen oči, ki je bila vzrok za Petkovškov odhod iz Pariza. Zato lahko sklepamo, da se je verjetno namesto namišljene bolezni oči Petkovšku že v Parizu pojavila njegova dedna bolezen — melanholija, ki je bila podprta z njegovo alkoholno zasvojenostjo. Jurij v pismu bratrancu Ivanu dne 26. 11. 1884 pravi, da: »Petkovšek oni iz Vrhnike je prav slabega zdravja in je večji del doma« in kasneje v pismu z dne 19. 2. 1885 omenja Petkovškovo dolgotrajno bolezen oči, kar nakazuje, da je imel Jožef Petkovšek že milejše bolezenske napade duševne bolezni — melanholije. Zanj je značilna duhovna depresija in mračno razpoloženje, ki se navadno periodično ponavlja in je v zvezi z manijo. Skratka, Jožef Petkovšek je imel v Parizu, kot je omenjeno v Zdravniškem Protokolu 12. oktobra leta 1889, že napade duševne bolezni mehanholije na alkoholni bazi.

²⁶ Pisma Jurija in Ivana Šubica, Narodna galerija, Arhiv.

²⁷ Ivan Šubic, Iz pisem Jurja Šubica, *Ljubljanski Zvon*, 1900, Ljubljana, str. 645.

²⁸ Narodna univerzitetna knjižnica, Rokopisni oddelek, Jožef Petkovšek, Stari fond 132, VII. 269. Curatelsact Josef Petkovšek von Verd, *Laibacher Zeitung* 27. nov. 1889, 3. dec. 1889 in 6. dec. 1889.

²⁹ Narodna univerzitetna knjižnica, Rokopisni oddelek, Jožef Petkovšek, Stari fond 132, a 73/98/6 Zapuščinska razprava, na tej razpravi je razvidno, da je ostalo vsega premoženja za 6173 gld.

Iskreno se zahvaljujem muzejski svetovalki Loškega muzeja Zorki Šubic za nekatere podatke in fotografije iz družinskega arhiva, ki so mi jih dali v pogled in za objavo. Enaka zahvala velja tudi Narodni galeriji v Ljubljani.

Zusammenfassung

AUS DEN JURIJ UND IVAN ŠUBICS BRIEFEN ÜBER JOŽEF PETKOVŠEK

Jurij Šubic (* 15. 4. 1855 in Poljane über Škofja Loka, † in Raschwitz bei Leipzig), ausgezeichneter slowenischer Kunstmaler, stand in den Jahren 1880—1890, in der Zeit seines Schaffens in Paris und in der Normandie, im Briefwechsel mit seinem Vetter Ivan Šubic, dem Gründer der Gewerbe- und Kunstgewerbeschule in Slowenien. In den Briefen machte Jurij seinen Vetter Ivan über seine Malerarbeiten und über das kulturelle Leben in Paris bekannt. Andererseits berichtete Ivan in seinen schriftlichen Antworten Jurij von den familiären Neuigkeiten und den politischen und kulturellen Ereignissen in Oberkrain. In diesen Briefen wird einige Male, sowohl bei Jurij wie auch bei Ivan, Jožef Petkovšek (* 7. 3. 1861 auf Verd bei Vrhnika, † 22. 4. 1898 in Studenec bei Ljubljana), Grundbesitzer aus Verd, der im Jahre 1884 nach Paris kam, um sich in der Malerei zu vervollkommen, erwähnt. Jožef Petkovšek war erblich belastet und starb 37 Jahre alt in der Irrenanstalt von Studenec bei Ljubljana an paralytischem Schwachsinn.

In dem vorliegenden Aufsatz sind jene Ausätze aus den Briefen des Jurij an seinen Vetter Ivan Šubic angeführt, in denen Jožef Petkovšek erwähnt ist. Diesen Aufsätzen folgen jene Stellen aus Jurij's Briefen, die Ivan stilistisch und inhaltlich geändert im Jahre 1900 im »Ljubljanski Zvon« veröffentlichte. An diese schließt sich ein Kommentar mit folgenden Feststellungen an:

— Die Originalbriefe Jurij Šubics unterscheiden sich in stilistischen und dadurch in inhaltlichen Einzelheiten von jenen Briefen, die Ivan Šubic 1900 in »Ljubljanski Zvon« veröffentlichte.

— Die künstlerische Würdigung Jurij Šubics über die Malerarbeit Jožef Petkovšeks in Paris »...er ist sehr jung — allseitig...« ist ohne Zweifel fachlich richtig.

— Die erste in der Öffentlichkeit erschienene Kunstkritik über Jožef Petkovšek schrieb Ivan Šubic auf das Ersuchen seines Veters.

— Jurij Šubic beeinflusste die Entwicklung Jožef Petkovšeks als Maler keineswegs. Ihm, Jurij, war »seine Gesellschaft lieb wegen der Unterhaltung in Muttersprache und weil er eine sehr gute Seele war«.

— Petkovšeks langwierige Augenkrankheit in Paris wahrscheinlich erdichtet. In Wirklichkeit wurde der erblich belastete Jožef Petkovšek dort von der Geisteskrankheit Melancholie befallen, die durch den Alkohol noch schlimmer wurde.